KEHA-keskus

Lausunto
23.10.2023

KEHA/44877/2023

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Eduskunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta keskiviikko 25.10.2023 klo 11.30 / HE 73/2023 vp / Asiantuntijapyyntö

KEHA-keskuksen lausunto hallituksen esityksestä työttömyysturvaa ja eräitä muita koskevien lakien muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi

KEHA-keskus ymmärtää lakiesityksen tavoitteen yksinkertaistaa työttömyysturvajärjestelmää ja parantaa työn vastaanottamisen kannustavuutta, mutta ei kannata kaikkia ehdotettuja muutoksia.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehdon pituuden muuttaminen puolesta vuodesta vuoteen heikentää työuransa alussa olevien tai epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien työnhakijoiden asemaa ja toimeentuloa. Työministeriön Työvoimatiekartta raportin mukaan koko työmarkkinoiden tasolla avoimista työpaikoista 55 % on epätyypillisiä työsuhteita. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen, joten sen suuruuteen vaikuttavat omien tulojen lisäksi myös vanhempien tulot. Muutoksella saattaa olla vaikutusta työmarkkinatukea saavien työnhakijoiden TE-palveluiden tarjoamiin työllistymistä edistäviin palveluihin hakeutumiseen, sillä tällöin vanhempien tulot eivät vaikuta työmarkkinatuen suuruuteen. Vaikutusta on kuitenkin hyvin vaikea arvioida etukäteen.

KEHA-keskus esittää huolensa palkkaperusteiseen työssäoloehtoon siirtymisen vaikutuksista pienituloisiin ja tyypillisesti osa-aikatyötä tekeviin sekä soviteltua päivärahaa saaviin työntekijöihin. Tilastokeskuksen tietojen mukaan osa-aikatyötä tekevien työntekijöiden keskimääräinen tuntipalkka oli vuonna 2021 n. 17,72 euroa. Sen sijaan osa-aikatyöntekijöiden matalimman palkkadesiilin tuntipalkka oli vuonna 2021 keskimäärin 11,45 euroa/tunnilta. Näiltä henkilöiltä edellytettäisiin jatkossa vähintään 81,2 tunnin kuukausittaista työaikaa yhden työssäoloehtokuukauden täyttymiseksi. Viikkokohtaisena työaikana tämä on 20 tuntia eli hieman enemmän kuin nykyisellään. Osa-aikatyöntekijöiden alle 10 euron tuntipalkkoja maksetaan eniten maa- ja metsätalouden avustavissa tehtävissä, siivousalalla, myyntialalla sekä lyhytaikaisissa opetustehtävissä. Etenkin näiden matalimman palkkaluokan työntekijöiden kohdalla esitetty lakimuutos hidastaisi merkittävästi työssäoloehdon täyttymiseen kuluvaa aikaa.

Osa-aikatyön tekeminen on tyypillisesti keskittynyt tietyille ammattialoille kuten palvelu- ja myyntityöhön, kaupanalalla, maanviljelyyn ja metsätalouteen. Osa-aikatyön teettäminen on pitkälti ollut näillä aloilla myös työnantajan etu. Työnantaja on voinut esimerkiksi helpottaa kausittaista työvoiman tarvetta tuntiperusteisteisten osa-aikatöiden avulla. Tarjottu työaika on voinut esimerkiksi olla 18 tuntia viikossa, kahtena viikkona kuukaudessa. Tällöin työntekijän palkkatulo on voinut jäädä alle 930 euron. KEHA-keskus arvioi, että hallituksen esityksen myötä voi jatkossa muodostua tilanne, jossa työnantaja ei ole valmis kasvattamaan

osa-aikatyötä tekevän tuntimäärää tai palkkatuloja niin, että työssäoloehtoon riittävä palkkatulo täyttyisi. Vaikka osa-aikatyöntekijän työssäoloehto kertyisi tässä esimerkissä puolikkaan työssäoloehtokuukauden verran, merkitsisi se työntekijän toimeentulon merkittävää vaarantumista.

KEHA-keskus ei kannata työttömyysetuuden suojaosasta luopumista. KEHA-keskus ymmärtää hallituksen tavoitteen ohjata henkilöitä tekemään osa-aikatyön sijaan kokoaikatyötä, mutta samalla näkemyksemme on, että kaikille halukkaille ei ole kokoaikatyötä tarjolla eikä kaikkia työtehtäviä voida tehdä kokoaikaisesti. Suojaosan poistamisen taloudellista toimeentuloa heikentävä vaikutus kohdistuu erityisesti naisiin, muutos heikentäisi siten myös sukupuolten välistä tasa-arvoa. KEHA-keskus on huolissaan työnantajien rekrytointiongelmien lisääntymisestä entisestään, koska suojaosasta luopuminen vähentää osa-aikatyön houkuttelevuutta.

KEHA-keskus ei kannata hallituksen esitystä lapsikorotusten poistamisesta. Muutos vaikuttaa työttömyysetuuden suuruuteen koko sen ajan, kun lapsiperheen jäsen on työnhakijana sekä muutoksen vaikutus on kohtuutonta mm. matalapalkkaisen alan osa-aikatyötä tekevälle yksinhuoltajalle. Jos yksinhuoltajan tilanne on liian vaikea/kuormittava, siitä voi muodostua työllistymistä estävä tekijä. Jos henkilö on liian ahtaalla, energia menee siinä hetkessä selviämiseen ja tilanteen parantamiseen tähtääviin toimiin (kokoaikaiseen työllistymiseen) ei jää resursseja. Hallituksen esitysluonnoksestakin käy ilmi, että lapsikorotusten poiston arvioidaan lisäävän toimeentulotuen ja yleisen asumistuen tarvitsijoiden määrää merkittävästi.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n ehdotetun muutoksen myötä työllistämisvelvoitteen perusteella järjestettävän työn tulee olla kestoltaan sellainen, että työnhakija täyttää työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevan työssäoloehdon työn päättyessä. Työssäoloehdon pidentyessä 12 kuukauteen myös velvoitetyö tulee järjestää 12 kuukauden pituisena. Kunnalla on oikeus saada tukena 50 prosenttia työllistämisvelvoitteen perusteella työllistämänsä henkilön palkkakustannuksista, joten muutos tulee lisäämään näitä kustannuksia.

Ehdotetun muutoksen myötä työssäolokuukauden laskennallinen muuntaminen kalenteriviikoiksi olisi uusi tehtävä TE-toimistoissa ja kokeilualueiden kunnissa, 1.1.2025 alkaen kuntien muodostamille työllisyysalueille. Työmäärä kasvaisi siltä osin, kun työssäolovelvoitteen lakkaamista tai koulusta vailla olevan nuoren työttömyysoikeuden palautumista ei voisi suoraan arvioida työssäolotuntien perusteella, vaan työvoimaviranomaisen tulisi saada tietoonsa työnhakijan tulot. Työvoimaviranomaisella ei ole pääsyä kansalliseen tulotietorekisteriin.

Esityksessä todetaan, että työssäoloehdon kertymisen voisi tarkistaa tarvittaessa työttömyysetuuden maksajalta. Tuleeko tämä lisäämään työvoimaviranomaisten yhteydenottoja työttömyysetuuden maksajiin ja onko heillä velvollisuus pyydettäessä ilmoittaa TE-toimistoon tai kuntakokeiluun tieto työssäoloehdon kertymisestä? Työnhakijan työttömyysetuusoikeuden selvittäminen tulee olisi sujuvaa ja nopeata.

Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset tulevat lisäämään siirtymävaiheessa asiakkaiden neuvontatilanteita Kelassa ja työttömyyskassoissa. Suurella todennäköisyydellä myös työnhakijoiden neuvontatilanteet tulevat lisääntymään TE-toimistoissa ja kuntakokeiluissa, 1.1.2025 alkaen kuntien muodostamilla työllisyysalueilla.

KEHA-keskuksesta lakien voimaan tulossa pitää kiinnittää huomiota työttömyysetuuden maksajien tietojärjestelmien kehittämisen resurssien riittävyyteen, jotta TE2024 uudistukselle ja siihen liittyvälle tietojärjestelmäkehittämiselle ei muodostu uudistuksen toteutumisen sujuvuuden vaarantavaa pullonkaulaa.

KEHA-keskus

Kirsti Ukkonen
Johtava kehittämisasiantuntija